

УРОК 7

Тема уроку: Населення Європи: демографічні процеси, природний та механічний рух населення. Структура населення Європи

Мета:

навчальна: сформувати в учнів систему знань про кількість, склад та закономірності розміщення населення Європи; актуалізувати поняття «природний та механічний рух», «природний приріст», соціально-економічні причини, що впливають на народжуваність та смертність; навчити характеризувати типи відтворення населення та напрями демографічної політики країн Європи;

розвивальна: розвивати вміння критично мислити, виділяти істотні ознаки, порівнювати, будувати логічні схеми, встановлювати взаємозв'язки, тлумачити факти та погляди, робити висновки, сприяти розвитку комунікативних властивостей мовлення;

виховна мета: виховувати зацікавленість до сучасного світу, бажання розуміти соціально-економічні процеси, які в ньому відбуваються.

Хід уроку

Пригадайте

- Пригадайте, які причини впливають на зміни кількості населення в країні.
- Що означають поняття «густота населення», «відтворення населення»?
- Чи може держава за допомогою певних заходів змінити динаміку відтворення населення в країні?
- Як розвиток економіки впливає на густоту населення?

1. Демографічні процеси

Вам відомо з попередніх класів, що *кількість та якість населення, а також причини, які призводять до їхньої зміни* вивчає наука **демографія**. Тобто вона розглядає так звані **демографічні процеси**. До них перш за все належать **природний рух**, або **відтворення населення та механічний рух**, або **міграції населення**, а також пов'язані з ними процеси. Також демографія вивчає не тільки кількість, але й якість населення, що передбачає, в першу чергу, можливість його до самовідтворення. Вона характеризується такими основними показниками як шлюбність, розлучуваність, рівень здоров'я.

Демографія – наука про закономірності відтворення населення, яка характеризується такими основними показниками як народжуваність, смертність, шлюбність, освіченість, міграції, зайнятість, віковий та статевий склад населення.

2. Природний рух населення

В результаті природного руху населення відбувається його відтворення, тобто безперервна зміна поколінь. Природний рух населення характеризується такими показниками, як: народжуваність, смертність, природний приріст. Ці показники вимірюються у промілі (%) , або у розрахунку кількості осіб на 1000 осіб (осіб/тис. осіб) за певний період, зазвичай за рік.

Природний приріст – це різниця між рівнем народжуваності та рівнем смертності; сукупність процесів народжуваності, смертності, природного приросту, природного убутку.

Ситуацію з відтворенням населення у сучасній Європі називають «демографічною зимою». Для неї характерні найнижчі серед регіонів світу показники народжуваності (10,34%) та природного приросту населення (0,05%). У деяких європейських країнах природний приріст припинився зовсім, а у 21 країні у 2016 році відбувалася навіть **депопуляція** – систематичне зменшення абсолютної чисельності населення. Все це ознаки першого (звуженого) типу відтворення населення, який тягне за собою ряд проблем.

Відтворення – сукупність процесів народжуваності і смертності, співвідношення яких визначає величину природного приросту.

Після нетривалого «бебі-буру», характерного для кінця 40–50-х рр., як демографічний наслідок Другої світової війни, у більшості європейських країн проявилася чітка тенденція до зниження рівня народжуваності та зростання смертності. Народжуваність у Європі за останні півстоліття скоротилася вдвічі. Сучасна жінка в Європі протягом життя народжує в середньому 1,3–1,5 дитини, що не забезпечує розширеного відтворення майбутніх поколінь, для якого

потрібно 2,1 дитини на одну жінку. Найнижчі показники – 1,15–1,2 дитини на кожну жінку – зареєстровано в Італії, Іспанії й Португалії. Винятками є лише Албанія та Ірландія, де наразі переважає молоде населення, яке хоче й може мати багато дітей.

Причин погіршення демографічної ситуації в Європі чимало. Основні серед них – це природні демографічні процеси: зростання середньої тривалості життя та поступове «**старіння** **населення**» – зростання частки людей літнього віку. Аналіз статистичних даних показує, що середня тривалість життя в Європі вище у жінок, ніж у чоловіків на 5–8 років. «Старіння» населення викликає зменшення частки працездатного населення, зростає кількість запитів на послуги медичних та соціальних установ, які фінансуються з податкових надходжень.

Слід також додати й соціально-економічні чинники зниження рівня народжуваності, такі як зайнятість жінки на роботі, пізній вступ людей у шлюб (жінки 24–28 років, чоловіки – 26–30 років), часті розлучення подружжів, зростання «ціни дитини» (економічно дорого утримувати дитину), підвищення рівня культури суспільства, поширенням міського способу життя, виробничий травматизм, поширення шкідливих звичок, економічні та політичні потрясіння в ряді країн, нещасні випадки тощо.

На природний рух населення також впливають екологічні чинники, що ведуть до зростання спадкових хвороб та рівня дитячої смертності. Внаслідок складної демографічної ситуації частка Європи в світовій кількості населення за останні 65 років скоротилася з 15,5% до 9,9%.

Отже, демографічна криза, яка вразила країни Європи відзначається двома протилежними тенденціями: з одного боку, зменшення народжуваності, з другого – зростання тривалості життя. Все це призводить до старіння та загального скорочення населення країн за рахунок природних чинників. Відповідно до прогнозів ООН, до 2025 році загальна чисельність населення Європи практичне не зміниться, а до 2050 року почне скорочуватися.

3. Демографічна політика

Демографічна політика – це цілеспрямована діяльність державних органів та інших соціальних інститутів у сфері регулювання процесів відтворення населення.

У всіх країнах Європи у зв'язку зі складною демографічною ситуацією проводиться демографічна політика, спрямована на збільшення народжуваності. В усіх європейських країнах система заходів демографічної політики в цілому подібна, хоча, різниться розмірами різного роду виплат та інших пільг. У країнах ЄС були схвалені закони, відповідно до яких передбачені тривалі відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами зі збереженням зарплати у повному обсязі або 75–90% від неї. Молодятам надають одноразові позички, матеріальну допомогу в зв'язку з народженнямконої наступної дитини за прогресивно зростаючою шкалою, щомісячні допомоги на дітей, переважне право на придбання квартири багатодітним родинам, на утримання дітей у дитячих установах. Крім того, заборонено законами країн звільнити жінок з роботи в період декретної відпустки. У деяких країнах Європи вітається збільшення імміграції молодих жінок, здатних до дітородіння. Тим самим робиться спроба скоротити число неодружених громадян та максимально використовувати потенціал розлучених громадян. Наприклад, в Іспанії 17% дітей народжуються в матерів іноземного походження. В Скандинавських країнах запроваджене безкоштовне дошкільне навчання для дітей 4-х і 5-літнього віку, гарантована оплачувана відпустка з догляду за дитиною (частина з якої обов'язково надається не матері, а саме батькові), місячна допомога на дитину. Демографи вважають, що політику заохочення народжуваності і підвищення природного приросту в Європі найбільш ефективно проводять Франція і Швеція.

4. Механічний рух населення

Механічний рух, або міграція, - це міграційні процеси або переміщення населення з однієї місцевості в іншу. Розрізняють зовнішню (еміграція та імміграція) і внутрішню міграцію.

З початку 90-х років ХХ ст. механічний рух (міграції) населення став основним чинником його зростання в країнах Західної та Північної Європи. Ці субрегіони стали основним світовим центром притягання імміграційних потоків з Південної та Східної Європи, Північної Африки, Західної та Південної Азії, островів Карибського моря. Тут практично у всіх країнах населення зростає за рахунок припливу іноземного населення, який випередив природний приріст. За кількістю іноземних підданих серед країн Європи попереду знаходиться Німеччина (понад 7 млн

осіб), Франція та Велика Британія. Лідером же за ступенем «розбавлення» свого населення громадянами інших країн є Люксембург, де іноземці складають 32,6% населення.

Останнім часом імміграція до країн Європи набула масового характеру. Нині немісцеве населення складає в середньому близько 10% від загальної кількості населення регіону. Найбільшим цей показник є у країнах Західної та Північної Європи, де сягає 12-20%, в той час як у Східній Європі – найменший в регіоні: 2-7%. Середньосвітовий показник іммігрантів – 3% – залишається стабільним протягом останніх трьох десятиліть.

Основні причини імміграції до європейських країн економічні: майже 40% офіційних переселенців прибули до європейських країн у пошуках роботи. Решта тих, хто звернувся з проханням про притулок або приїхали із метою возз'єднання з родиною. В решті-решт, й ця група людей згодом опиняється на ринку праці. Водночас, в Європі перебуває близько 5 мільйонів нелегальних мігрантів.

Імміграція до Європи має позитивні та негативні наслідки. З одного боку, приїжджі люди, навіть при високому рівні безробіття місцевого населення, стають джерелом більш дешевої робочої сили в країнах, де вже зараз кожна шоста людина старша 65 років. Вважають, що до 2050 року кожна четверта (а може, й кожна третя) людина буде пенсійного віку, а кожний другий – старше 50 років. Місцеві безробітні зазвичай претендують на кваліфіковану роботу, яка забезпечує високу стабільну зарплату, високий соціальний статус, перспективи подальшого кар'єрного та фахового зростання. Іммігранти частіше задовольняються так званою 3-D роботою (від англ. dirty, dangerous, degrading – брудною, небезпечною, такою, що веде до деградації), оскільки багатьом людям, які походять із бідніших країн найнижча європейська зарплата здається нечуваною розкішшю. Тому конкуренції між іммігрантами та корінним населенням як такої немає.

З іншого боку політичні міграційні потоки в Європу мають негативні наслідки. Масовий напливом мігрантів з охоплених війнами країн Африки та Близького Сходу призводять до численних людських жертв на шляху до Європи та в самій Європі. Притік мігрантів спричиняє серйозне фінансове навантаження: для їх облаштування виділяються значні кошти урядами європейських країн. Мігранти створюють додаткове соціальне навантаження. Україна не фігурує як кінцева точка приуття політичних біженців, а є країною-транзитером на шляху до ЄС.

Міграції в їхніх нинішніх масштабах дуже суттєво змінили національний склад населення окремих держав Європи. Багато іммігрантів прагнуть набути громадянства тих країн, де вони влаштувалися.

5. Вікова та статева структура населення регіону

Для більшості країн Європи притаманний регресивний тип вікової структури, який сформувався при першому типі відтворення населення. Для нього характерні мала частка дітей (17-21%), але велика частка літніх людей (18%-24%). Частка людей працездатного віку 55-60%, але відбувається її поступове скорочення. Так, в Італії, Іспанії, Росії прогнозується скорочення кількості людей працездатного віку на 42%, у Німеччині та Бельгії – на 28%, навіть у Франції, де один із найвищих показників народжуваності, починається такий спад.

У статевій структурі населення Європи питома вага жіночого населення вища (52%) від чоловічого (48%). Це зумовлено в основному біологічними причинами. У віковій категорії до 14 років спостерігається незначна перевага чоловіків над жінками. Проте, за рахунок більш високої дитячої смертності серед представників чоловічої статі цей показник вирівнюється й серед людей працездатного віку спостерігається майже однакова кількість чоловіків та жінок. Серед людей літнього віку явно переважає жіноче населення за рахунок більшої тривалості життя жінок, що генетично обумовлено.

6. Національна, мовна та релігійна структура населення

За національним складом населення вирізняють **три типи держав**: однонаціональні, двонаціональні та багатонаціональні.

Однонаціональними вважаються країни, у яких понад 90 % становлять представники однієї нації.

Двонаціональні – це країни, у яких абсолютну більшість становлять дві нації.

На території Європи проживає майже 90 різних за культурним та етнічним складом націй (без урахування азіатської частини Росії). 33 з них є титульними державотворчими націями, що відбуваються у назвах країн. 8 європейських націй належать до найбільш чисельних в регіоні (понад 30 млн осіб): російська, німецька, французька, англійська, італійська, іспанська, українська та польська.

У межах держав проживають численні етнічні та національні меншини, які складають близько 14% населення регіону. Ради Європи прийняла Конвенцію про захист національних меншин. Цей документ забороняє дискримінацію та політику асиміляції людей за їх належністю до певної етнічної групи. Конвенція покликана створювати умови для збереження мови, культури та самобутності національних меншин.

За національною структурою населення більшість країн Європи є однонаціональними, оскільки етнічні межі в основному співпадають з державними кордонами. Багатонаціональних країн лише шість: Велика Британія, Іспанія, Швейцарія, Молдова, Україна та Росія. Двонаціональною є Бельгія.

95% населення Європи говорить мовами іndoєвропейської мовної сім'ї, до якої належать різні гілки та мовні групи. Найпоширенішою в Європі є німецька мова. Нею користуються у шести країнах. Єдиною державною мовою німецька є у Німеччині, Австрії та Ліхтенштейні, а також однією з державних у Швейцарії, Люксембургу та Бельгії.

Крім того частина населення Європи говорить мовами уральської мовної сім'ї, фінно-угорської гілки. Такими є угорська, фінська, естонська, а також мови народів Приуралля в Росії. На Мальті говорять мовою близькою до арабської, яка належить до семіто-хамітської мовної сім'ї. Гагаузька та кримсько-татарська мови належать до алтайської мовної сім'ї, тюркської гілки.

За релігійною принаджністю абсолютна більшість народів Європи сповідує християнство, яке представлене трьома основними гілками. Католицтво переважає у Південній та Західній Європі; протестантизм – у Північній Європі; православ'я – у Східній Європі. Мусульманство (іслам) сповідують в Албанії, Боснії і Герцеговині, в Приураллі в Росії. В Україні мусульманство представляє кримськотатарське населення.

7. Система розселення в регіоні

Розселення – це розміщення населення по території та розподіл його за різними типами поселень.

Густота (щільність) населення – ступінь заселеності певної території, чисельність постійного населення, що припадає на одиницю площини (зазвичай на 1 км²).

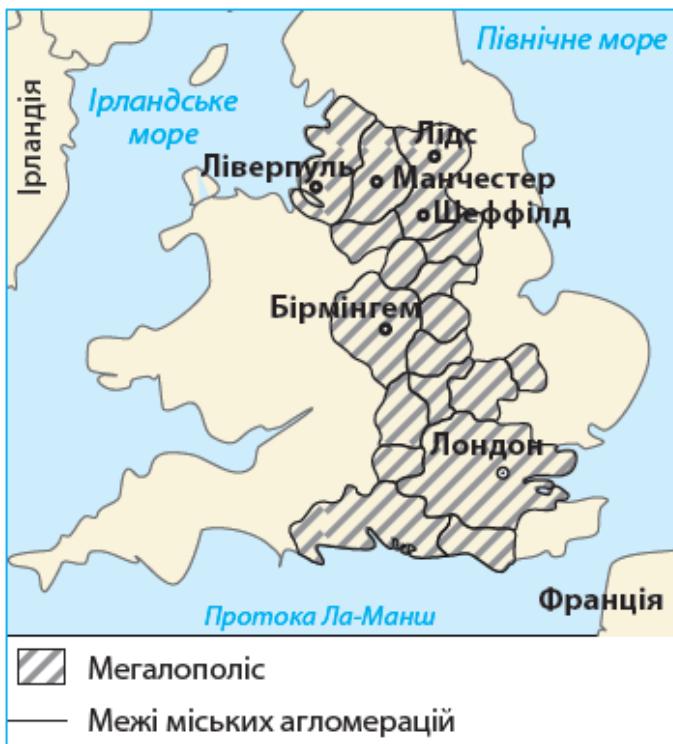
Для системи розселення Європи притаманні висока густота населення та високий рівень урбанізації. Середня її показник становить 65 осіб/км². Європа – один з трьох ареалів світу з максимальною густотою населення. Найбільшої концентрації досягає цей показник у чотирикутнику міст Ліверпуль (Велика Британія) – Гамбург (Німеччина) – Базель (Швейцарія) – Париж (Франція). Тут густота населення зростає до 1000-3000 осіб/км², на заході Німеччини навіть до 5000 осіб/км², в Нідерландах – до 7000 осіб/км². До держав з найвищим показником густоти населення в світі належить ряд європейських країн: Монако (18 679 осіб/км²), Ватикан (1914 осіб/км²) та Мальта (1432 осіб/км²). Найменшим цей показник серед країн Європи має Ісландія – близько 3,0 осіб/км².

Урбанізація (від лат. *urbanus* – міський) – зростання значення міст в розвитку суспільства, яке супроводжується ростом і розвитком міських поселень, зростанням питомої ваги міського населення, поширенням міського.

Нині рівень урбанізації в Європі становить 73%. Відповідно офіційним прогнозам частка міського населення Європи стабілізується на рівні 82%. Найбільшими її показниками вирізняються Монако – 100%, Бельгія – 98%, Мальта – 95%, Ісландія та Сан-Марино – 94%, Нідерланди та Люксембург – 90%. Середній рівень урбанізації мають лише дві європейські держави: Молдова – 45% та Боснія і Герцеговина – 40%; низький рівень – Ліхтенштейн – 14%.

В Європі існує 32 міста-мільйонера (без азіатської частини Росії) (табл. 4). Серед них до міст-мультимільйонерів належать Москва (12,4 млн осіб), Лондон (8,7 млн осіб) та Санкт-Петербург (5,3 млн осіб). Серед міст-мільйонерів є два українських міста: Київ (2,9 млн осіб) та Харків (1,4 млн осіб).

Європа – батьківщина міських агломерацій. Нині їх в регіоні близько 400, серед яких 62 агломерації з населенням понад 1 млн осіб, в яких проживає 27% міського населення Європи.

Англійський мегаполіс

Особливості урбанізаційних процесів в Європі

Процес урбанізації в Європі пройшов чотири послідовні стадії. Перша – власне урбанізація (від лат. *urbanus* – міський), за якої відбувалася концентрація населення у містах, особливо великих, яка тривала в Європі до середини ХХ ст. Але згодом все більше почали загострюватися «хвороби урбанізації»: шум, стрес, забруднення довкілля. Тому міський спосіб життя перестав влаштовувати людей з високими статками, а також літніх людей, особливо чутливих до погіршення якості довкілля, росту злочинності, транспортних проблем тощо.

З 50-60-х років ХХ ст. було помічено, що населення великих міст Європи почало скорочуватися. Люди залишали центральні райони міст, які почали спеціалізуватися на сфері послуг та перетворюватися у ділові центри або занепадати. Так розпочалася друга стадія урбанізації, яка одержала назву **субурбанізація** (від лат. *sub* – під, біля та лат. *urbanus* – міський) – це процес відтоку міського населення у передмістя. В результаті цього розвивається приміська зона та сформувалися великі міські агломерації. Причому, в ядрі такої агломерації живе лише 1/3–1/4 населення, основна маса людей – у передмістях та містах-супутниках. Це явище пов’язують з напружену екологічною ситуацією в місті, більш дешевою землею для будівництва власного будинку у приміській зоні та високим розвитком транспорту, що дозволяє жити ближче до природи, а щоденно на роботу їздити у місто. За рахунок розвитку комп’ютерних мереж зростають можливості для роботи вдома.

Перехід до третьої стадії відбувся в 70-х рр. ХХ ст., коли зростання міських агломерацій уповільнилося та посилився відтік населення і виробництва у невеликі містечка та сільську місцевість, де ціни на землю значно нижчі, робоча сила дешевша, а умови довкілля сприятливіші. В таких позаагломераційних зонах підприємства з новітніми виробництвами почали розміщувати свої філії, а також наукові та інженерно-технічні служби, обчислювальні центри. Так виник процес **рурбанізації** (від англ. *rural* – сільський та лат. *urbanus* – міський) – поширення міських форм і умов життя на сільську місцевість. Рурбанізація полягає у міграції міського населення в сільські поселення, розвитку форм господарської діяльності, що характерні для міст, у тому числі промисловості, сфери обслуговування та ін. При цьому відбувається залучення сільського населення до міського способу життя. Як наслідок у європейських країнах частка міського населення значно нижча, ніж у деяких країнах, що розвиваються Америки, Азії та навіть Африки.

Наприкінці ХХ ст. урбанізація в Європі набула нових форм і перейшла до четвертої стадії. Почалося повернення людей з високими та середніми статками у перебудовані квартали міст, які

найбільшими з них є Лондонська (13,9 млн осіб), Московська (12,7 млн осіб), Паризька (11,3 млн осіб), Рейн-Рур (11 млн осіб), Голландська (6 млн осіб), Київська (5,2 млн осіб), Мадридська (5,1 млн осіб), Міланська (4,1 млн осіб), Верхньо-Сілезька (4 млн осіб).

Як результат зростання сусідніх агломерацій в Європі сформувалися мегаполіси Англійський та Прирейнський, в кожному з них проживає 30–35 млн осіб.

Англійський мегаполіс вбирає не менше двох десятків великих агломерацій, які разом займають близько 50 тис. км². Його основними ядрами агломерації є Лондон, Бірмінгем, Манчестер та Ліверпуль. Прирейнський мегаполіс є міждержавним. Він утворився на основі трьох великих агломерацій уздовж річки Рейн у західній частині Німеччини, Голландської агломерації на території Нідерландів та Лотаринзької за східі Франції.

до того вважалися мало престижними для проживання. Так розпочався процес протилежний субурбанизації – джентрифікація (від англ. gentrification – облагороджування) – реконструкція і оновлення раніше непривабливих частин міста та переїзд до них заможних верств населення. В наслідок цього туди направляються інвестиції на розвиток інфраструктури, кредити на придбання нерухомості, зростають середні статки людей, зменшується розмір родин, зростає культурний рівень мешканців.

Розділ V

Населення Європи: демографічні процеси

Основні демографічні процеси в Європі

Природний рух населення

«Демографічна лінза»:

I (звужений) тип відтворення населення

- 10,3% Н. – 10,3% С. = 0% П.П. (2016 р.)
- у 21 країні – депопуляція (від'ємний природний приріст населення, що веде до систематичного зменшення абсолютної чисельності населення):
  - Болгарія (-5,7%), Сербія (-4,6%), Литва (-4,5%), Латвія (-4,5%), Україна (-3,9%), Німеччина (-3,1%), Італія (-1,6%), Молдова (-0,8%)...
- на 1 жінку в Європі – 1,3-1,5 дитини (для відтворення майбутніх поколінь потрібно 2,1 дитини)
- частка Європи в світовій кількості населення за останні 65 років: 15,5% → 9,9%

Механічний рух населення

Імміграція ≈ 10% від загальної кількості населення Європи (світ – 3%):

- Західна та Північна Європа – частка іммігрантів 12-20%; імміграція випереджує природний приріст населення; лідери за кількістю іммігрантів Німеччина, Франція та Велика Британія;
- Піденна та Східна Європа – від'ємне сальдо міграції; частка іммігрантів 2-7%;
- Мотиви міграції:
  - економічні (пошук роботи) – 40% мігрантів;
  - політичні (з осередків війни);
  - возз'єднання з родиною.
- в Європі ≈ 5 мільйонів нелегальних мігрантів.

Основні причини демографічної кризи

- природні демографічні процеси: зменшення народжуваності, зростання середньої тривалості життя, «старіння» населення (зростання частки людей літнього віку: 17% старші за 65 років);
- соціально-економічні чинники: зайнятість жінок, пізній вступ людей у шлюб (24-30 років), часті розлучення подружъ, зростання «цінів дитини», підвищенню рівня культури суспільства, урбанізація, нещасні випадки, економічні та політичні потрясіння ...
- екологічні чинники: зростання спадкових хвороб, зростання рівня дитячої смертності.

Наслідки імміграції до Європи

Позитивні

- джерело дешевої робочої сили;
- забезпечення робочою силою 3-D робіт (будівництво, небезпеки, таких, що ведуть до деградації);
- сприяння зростанню народжуваності.

Негативні

- фінансове навантаження (кошти на облаштування іммігрантів);
- додаткове соціальне навантаження;
- зміна національного складу населення країн;
- тероризм з боку радикально налаштованих іммігрантів-мусульман

Демографічна політика

- тривалі відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами;
- одноразові візнички, матеріальна допомога на новонародженіх;
- щомісячні допомоги на дітей;
- заборонено звільнити жінок з роботи – декретні відпустки;
- вітається збільшення імміграції молодого населення...

Міграційна політика

- цілеспрямована діяльність держави, пов'язана з регулюванням та контролюванням міграційних процесів;
- ширями діяльності: зменшення масштабів зовнішньої міграції, стимулування зовнішньої міграції на батьківщину, колишніх за перетином державного кордону, заселенням біженців та депортовані особам, поганою поведінкою міграційних потоків...

Структура населення та урбанізаційні процеси в Європі

СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ ЄВРОПИ

Статево-вікова структура	Національна структура						
<ul style="list-style-type: none"> Ретресивний тип вікової структури населення: <table style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td style="padding: 2px;">Літні люди</td> <td style="padding: 2px; border: 1px solid black; text-align: center;">18%-24% ↗</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Процездомне населення</td> <td style="padding: 2px; border: 1px solid black; text-align: center;">55-60% ↘</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Діти</td> <td style="padding: 2px; border: 1px solid black; text-align: center;">17-21% ↘</td> </tr> </table> <ul style="list-style-type: none"> Спілеве структура населення Європи: ♀ 52% > ♂ 48% 	Літні люди	18%-24% ↗	Процездомне населення	55-60% ↘	Діти	17-21% ↘	<ul style="list-style-type: none"> найбільше 90 націй (без урахування азіатської частини Росії), 33 з них є титульними державотворчими націями; = 14% населення регіону – етнічні та національні меншини; однонаціональні країни – більшість; багатонаціональні країни: Велика Британія, Іспанія, Швейцарія, Молдова, Україна, Росія; двоноціональна країна – Бельгія; українська діаспора – 21 країна Європи: Росія (1,9 млн), Молдова (442 тис.), Білорусь (159 тис.)...
Літні люди	18%-24% ↗						
Процездомне населення	55-60% ↘						
Діти	17-21% ↘						

Мовна структура	Релігійна структура
<p>Мовні сім'ї:</p> <ul style="list-style-type: none"> Індієвропейська (95% населення): <ul style="list-style-type: none"> германська гілка (німецька, англійська, швейцарська, норвезька...); романська гілка (італійська, іспанська, португальська, французька...); балто-слов'янська гілка (українська, польська, болгарська, російська)... Уральська фінно-угорська гілка (угорська, фінська, естонська, нови народи в Приуралля в Росії). Семіто-хамітська (мальтійська). Алтайська туркська гілка (татарська, гагаузька...) 	<p>Світові релігії:</p> <ul style="list-style-type: none"> Християнство: <ul style="list-style-type: none"> католицизм (Південна та Західна Європа); протестантизм (Північна Європа); православ'я (Східна Європа). Мусульманство (іслам): Албанія, Боснія і Герцеговина, народи Приуралля в Росії

РОЗСЕЛЕНИЯ В ЄВРОПІ

Густота населення	Урбанизація
<ul style="list-style-type: none"> Європа – один з трьох ареалів світу з максимальною густотою населення; Середній показник – 65 осіб/км²; Максимальний показник – 1000-7000 осіб/км² (Ліверпуль – Гамбург – Базель – Париж); Держави з найвищою густотою населення в світі: Монако (18 931,5 осіб/км²), Ватикан (1914 осіб/км²) та Мальта (1506 осіб/км²) Найменший показник – 3,4 особи/км² (Ісландія). 	<ul style="list-style-type: none"> Рівень урбанизованості – 73%; Найбільший рівень: Монако – 100%, Бельгія – 98%, Мальта – 95%; Середній рівень (20-50%): Молдова (45%), Боснія і Герцеговина (40%); Низький рівень (<20%): Ліхтенштейн – 14%. 36 міст-мільйонерів (без азіатської частини Росії): Міста-мультимільйонери: Москва (12,4 млн осіб), Лондон (8,7 млн осіб), Сант-Петтербург (5,3 млн осіб); світові міста в Європі (48 з 153): Лондон, Париж, Амстердам, Брюссель, Франкфурт-на-Майні, Цюрих, Женева, Відень, Мілан... ≥400 мільйонів агломерацій: Лондонська (13,9 млн осіб), Московська (12,7 млн осіб), Паризька (11,3 млн осіб), Рейн-Рур (11 млн осіб), Верхньосілезька (4 млн осіб)...; мегаполіси Англійський та Прирейнський (по 30-35 млн осіб).

Особливості урбанизаційних процесів в Європі – 4 стадії	
1. До середини ХХ ст. – власне урбанизація : концентрація населення у містах, особливо великих;	
2. 3 50-60-х років ХХ ст. – субурбанизація : процес відтоку міського населення у передмістя;	
3. 3 70-х рр. ХХ ст. – рурбанизація : поширення міських форм і умов життя на сільську місцевість;	
4. З кінця ХХ ст. – дисемітрифікація : реконструкція і оновлення раніше непривабливих частин міста та переїзд до них заможніх верств населення.	

Опрацювати § 4 підручника Безуглій В.В. Географія (рівень стандарту): підручн. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти навч. закл. – Київ: Генеза, 2018. – 192 с..

До зошита записати всі визначення та поняття, які містяться по тексту.

Записати відповідь до зошита на наступні питання:

- Які чинники впливають на зміни кількості населення в країні?
- Чи може держава за допомогою певних заходів вплинути на динаміку відтворення населення в країні?
- Як розвиток економіки впливає на структуру зайнятості населення?
- Які напрямки міграції характерні для Європи? Чим вони пояснюються?
- Назвіть найбільші народи Європи, укажіть, до яких мовних груп вони належать?
- Що характерно для релігійного складу населення Європи?